
มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย (University) คือสถานศึกษาชั้นอุดมศึกษาซึ่งมีหลายคนด้วยกัน และมีอำนาจที่จะประสาทปริญญาให้แก่ผู้ที่สำเร็จวิชาในขณะนั้น ๆ

ถ้าสถานศึกษานั้นเป็นสถาบันชั้นอุดมศึกษาหรือสถานศึกษาระดับสูงที่เปิดสอนวิชาที่เฉพาะอย่างเรียกว่า **วิทยาลัย (college)**

ในมหาวิทยาลัยนั้น นอกจากให้การศึกษาในระดับปริญญาตรีแล้วยังมี **บัณฑิตวิทยาลัย** อีกด้วย เพื่อให้การศึกษามในระดับปริญญาโท และปริญญาเอก ซึ่งเรียกว่า **ระดับบัณฑิตศึกษา**

การศึกษาระดับปริญญาตรีส่วนใหญ่จะมีหลักสูตร 4 ปี ยกเว้นบางสาขาวิชาอาจจะมีหลักสูตร 5 ปี หรือ 6 ปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของวิชาเหล่านั้น

จุดเริ่มต้นของมหาวิทยาลัยอาจจะแตกต่างกันไปตามความต้องการของบุคคลและสังคมในแต่ละยุค เป็นต้นว่ามหาวิทยาลัยในยุโรป ส่วนมากเริ่มต้นจากคริสต์จักรต่าง ๆ ในปลายสมัยกลาง (Middle Ages) บางมหาวิทยาลัยเกิดขึ้นเพราะกลุ่มนักศึกษามีความสนใจตรงกัน, รวมกลุ่มกันแล้วจ้างผู้มีความรู้มาสอน เช่น มหาวิทยาลัยโบโลญญา (University of Bologna) ซึ่งตั้งขึ้นในอิตาลีเมื่อ ค.ศ. 1088 หรือ พ.ศ. 1631 นับเป็นมหาวิทยาลัยที่เก่าแก่ที่สุดในยุโรป

มหาวิทยาลัยปารีส (University of Paris) ประเทศฝรั่งเศส, ตั้งขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 12 โดยคณาจารย์กลุ่มหนึ่งร่วมกันก่อตั้ง และดำเนินการโดยอาศัยเงินค่าเล่าเรียนจากนักศึกษา มหาวิทยาลัยปารีสนั่นเองที่เป็นรูปแบบในการก่อตั้งมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford University) และมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (Cambridge University) ของประเทศอังกฤษในสมัยต่อมา ต่อมามหาวิทยาลัยทั้งสองนี้มีอิทธิพลเป็นอย่างมากที่ก่อให้เกิดสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในสหรัฐอเมริกา

มหาวิทยาลัยเก่าแก่ที่สุดในโลก คือมหาวิทยาลัยอัล-อัซฮาร์ (University of al Azhar) ก่อตั้งขึ้นในกรุงไคโร ประเทศอียิปต์ เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 10 และยังคงดำเนินการอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน

การจัดและดำเนินการมหาวิทยาลัย

การดำเนินการมหาวิทยาลัยนั้นอาจจะแยกได้เป็นสองพวกใหญ่ ๆ คือ

1. **มหาวิทยาลัยสมัยโบราณ** สถาบันอุดมศึกษาซึ่งกำเนิดขึ้นในยุโรปตอนปลายสมัยกลางนั้นมีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการด้านพุทธิปัญญา (intellectual development) เท่านั้น ผู้ที่จะเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยได้จะต้องเป็นผู้ที่มีสมรรถดี ฉลาดปราดเปรื่อง จึงจะศึกษาสำเร็จได้ วิชาที่สอนในขณะนั้นได้แก่วิชาการแพทย์ (medicine), กฎหมาย, เทววิทยา (theology), และศิลปศาสตร์ เจ็ดประการ (seven liberal arts)

วิชาศิลปศาสตร์เจ็ดประการ ประกอบด้วยวิชาสำคัญ ๆ 2 กลุ่ม กลุ่มแรกมี 3 วิชาเรียกว่า The Ancient Trivium ซึ่งถือกันว่าเป็นกลุ่มวิชาที่ช่วยให้คนคิดเป็น (tools of thinking) ได้แก่ ไวยากรณ์, ตรรกศาสตร์ (logic) และวาทกรรม (rhetoric) อีกกลุ่มหนึ่งมี 4 วิชา คือ เลขคณิต เรขาคณิต ดนตรี และ ดาราศาสตร์ เรียกว่า The Quadrivium

2. **มหาวิทยาลัยสมัยใหม่** มหาวิทยาลัยซึ่งตั้งขึ้นและดำเนินการในยุคหลังไม่ว่าในยุโรป อเมริกา และประเทศอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะมีรูปแบบคล้ายคลึงกัน ถ้าเป็นมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์แบบ จะประกอบด้วยวิทยาลัยศิลปศาสตร์ (Liberal Arts College หรือ College of Arts and Science อาจจะเรียกว่า คณะศิลปศาสตร์) อย่างที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ได้ แล้วอย่างน้อยจะต้องมีคณะที่สอนวิชาชีพเฉพาะอย่าง (professional school) ตั้งแต่ 2 คณะขึ้นไป และมีบัณฑิตวิทยาลัยด้วย

หน้าที่ของมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยสมัยโบราณมีหน้าที่ประการเดียวคือ มุ่งพัฒนาด้านพุทธปัญญา ดังกล่าวแล้ว ส่วนมหาวิทยาลัยสมัยใหม่มีหน้าที่ที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. **พัฒนาทรัพยากรบุคคล** มหาวิทยาลัยสมัยใหม่จะไม่เน้นทางด้านพัฒนาพุทธปัญญาอย่างเดียว แต่เน้นทางด้านพัฒนาทรัพยากรบุคคล (development of human resources) มากกว่า ดังนั้นมหาวิทยาลัยโดยทั่วไปจึงมุ่งทำหน้าที่ 3 ประการ ได้แก่ ให้การศึกษาอบรม, ทำการวิจัย, และการบริการวิชาการแก่สังคม

2. **หน้าที่ตามกฎหมาย** มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งย่อมมีพระราชบัญญัติของตนเองเป็นกฎหมายควบคุมว่า มหาวิทยาลัยนั้น ๆ จะต้องทำหน้าที่อะไรบ้าง ตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พุทธศักราช 2517 "มาตรา 7 ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษา และการวิจัย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง, ทำการวิจัยส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง, ให้บริการวิชาการแก่สังคม, และทะนุบำรุงวัฒนธรรม" เป็นต้น

มหาวิทยาลัยในประเทศไทย

มหาวิทยาลัยที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยได้แก่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาขึ้นจากโรงเรียนข้าราชการพลเรือนเมื่อ พ.ศ. 2459 ก่อนหน้านั้นประเทศไทยได้จัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาขึ้นมาบ้างแล้ว แต่ยังไม่ได้เรียกว่า "มหาวิทยาลัย" เป็นเพียงสถาบันสอนวิชาชีพชั้นสูง ดังปรากฏในรายงานประจำปีของสำนักงานกฤษฎีกาเมื่อ พ.ศ. 2509 ว่า

"การตั้งสถาบันชั้นสูงของประเทศไทยได้เริ่มขึ้นใน พ.ศ. 2433 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยตั้ง **โรงเรียนแพทยากร** ขึ้นที่โรงพยาบาลศิริราช ต่อมาใน พ.ศ. 2443 โรงเรียนนี้ได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า "ราชแพทยาลัย" ส่วนโรงเรียนกฎหมายในสังกัดกระทรวงยุติธรรมได้มีกำเนิดขึ้นใน พ.ศ. 2440 โดยมีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงดำเนินงาน

พ.ศ. 2445 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เปิด **โรงเรียนมหาดเล็กหลวง** ขึ้นในพระบรมมหาราชวัง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดให้การศึกษาและฝึกฝนอบรมแก่ผู้ที่จะเป็นข้าราชการต่อไป พ.ศ. 2453 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เป็น **โรงเรียนข้าราชการพลเรือน** โรงเรียนนี้ได้วางโครงการเปิดสอนวิชาที่หลากหลายสาขา เช่น วิชาการศึกษา, แพทยศาสตร์, เกษตรศาสตร์, วิศวกรรมศาสตร์, พาณิชยศาสตร์, วิชาการศึกษาต่างประเทศ และ รัฐประศาสนศาสตร์ พ.ศ. 2456 ได้เปิด **โรงเรียนวิศวกรรม** ที่หอวัง และ พ.ศ. 2459 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย"

ในปัจจุบันประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยทั้งของรัฐบาล และของเอกชนรวม 19 แห่ง ดังต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยของรัฐบาล 14 แห่ง เป็นมหาวิทยาลัยเปิด 12 แห่ง ได้แก่

1. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เริ่มเปิดดำเนินการ พ.ศ. 2486
2. มหาวิทยาลัยขอนแก่น เริ่มสร้าง พ.ศ. 2506 รับนิสิตเข้าเรียน พ.ศ. 2507 ในระหว่างก่อสร้างให้นิสิตเรียนอยู่ในกรุงเทพฯ 2 ปี
3. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเปิดดำเนินการ พ.ศ. 2459 เริ่มรับนิสิต พ.ศ. 2460
4. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เริ่มจัดตั้ง พ.ศ. 2503 รับนิสิตเข้าเรียนได้ พ.ศ. 2507
5. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เปิดดำเนินการ พ.ศ. 2476 ตอนแรกเรียกว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง
6. มหาวิทยาลัยมหิดล เปิดดำเนินการ พ.ศ. 2485 ตอนแรกเรียกว่ามหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์
7. มหาวิทยาลัยศิลปากร เปิดดำเนินการ พ.ศ. 2486
8. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สถาปนาจากวิทยาลัยวิชาการศึกษาซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2497
9. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ก่อตั้ง พ.ศ. 2509

โดยรับนิสิตฝากเรียนที่ คณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล ประมาณ 3 ปี

10. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เป็นระดับบัณฑิตศึกษา สถาปนามาจากคณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

11. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ดั้งเดิมโดยรวมวิทยาลัย 3 แห่งเข้าด้วยกันเมื่อพ.ศ. 2514 คือ วิทยาลัยเทคนิคธนบุรี วิทยาลัยเทคนิคพระนครเหนือ และวิทยาลัยโทรคมนาคม

12. สถาบันเทคโนโลยีการเกษตร ยกฐานะจากวิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ เมื่อพ.ศ. 2518

และมีมหาวิทยาลัยเปิด 2 แห่ง คือ

1. มหาวิทยาลัยรามคำแหง เปิดดำเนินการ พ.ศ. 2514

2. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เปิดดำเนินการ พ.ศ. 2521

มหาวิทยาลัยเอกชน มี 4 แห่ง โดยยกฐานะจากวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัย ใน พ.ศ. 2527 ได้แก่

1. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
2. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
3. มหาวิทยาลัยพายัพ
4. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

นอกจากนั้นยังมีมหาวิทยาลัยซึ่งหลาย ๆ ประเทศได้ร่วมกันตั้งขึ้นในประเทศไทยอีก 1 แห่ง เป็นมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนในระดับบัณฑิตศึกษา คือ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (A.I.T.)

อนึ่ง ช่วงระยะสิบปีที่ผ่านมา ประเทศต่าง ๆ ได้ร่วมมือกันจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นแห่งหนึ่ง ครั้งแรกนี้ตั้งอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่น เรียกกันว่า มหาวิทยาลัยสหประชาชาติ (United Nations University)

การบริหารมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทุกแห่ง (นอกจากสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย) ขึ้นกับทบวงมหา

วิทยาลัย โดยทบวงมหาวิทยาลัยเป็นผู้กำกับมหาวิทยาลัยให้ดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล ทบวงมหาวิทยาลัยได้ให้อิสระภาพในการดำเนินงานทางวิชาการแก่มหาวิทยาลัยอย่างเต็มที่ แต่ละมหาวิทยาลัยดำเนินการไปภายใต้พระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัยนั้น ๆ เพราะทุกมหาวิทยาลัยมีพระราชบัญญัติของตนเอง

มหาวิทยาลัยที่มีหลายวิทยาเขต

มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งแห่งใดก็ตาม ไม่จำเป็นที่จะต้อง มีที่ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกันทั้งหมด อาจจะแยกกันอยู่ตาม ที่ต่าง ๆ ก็ได้ ตามความจำเป็น แต่ระบบการบริหารจะต้อง เป็นไปตามพระราชบัญญัติที่กำหนดไว้ ส่วนของมหาวิทยาลัย ที่แยกไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ เหล่านั้น เรียกว่า **วิทยาเขต**

มหาวิทยาลัยในประเทศไทยที่มีวิทยาเขตมากที่สุด คือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีทั้งหมด 8 วิทยาเขต ได้แก่ ประสานมิตร ปทุมวัน บางเขน พลศึกษา บางแสน ฟิลิปปินส์ มหาสารคาม และสงขลา

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า มี 3 วิทยาเขต ได้แก่ วิทยาเขตธนบุรี วิทยาเขตพระนครเหนือ และวิทยาเขต ลาดกระบัง

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นอกจากที่บางเขนแล้ว ได้ไปสร้างวิทยาเขตใหม่อีกแห่งหนึ่งที่กำแพงแสน นครปฐม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีวิทยาเขตที่หาดใหญ่ และที่ปัตตานี

มหาวิทยาลัยมหิดล นอกจากวิทยาเขตในกรุงเทพมหานคร-มหานครก็มีวิทยาเขตแห่งใหม่ที่ศาลายา นครปฐม

มหาวิทยาลัยศิลปากร มีวิทยาเขตที่วังท่าพระ และ วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กำลังก่อสร้างวิทยาเขตใหม่ที่รังสิต

และมหาวิทยาลัยรามคำแหง มีวิทยาเขตรามคำแหง 2 ที่กิโลเมตรที่ 8 ถนนบางนา-ตราด เป็นต้น

วรวิทย์ วสันตกร

บรรณานุกรม

- กรรมการจัดทำรายงานประจำปีของประเทศ, คณะ สำนักนายกรัฐมนตรี
 ประวัตินุศุมศึกษา โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี 2509
- ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 อักษรเจริญทัศน์
 อักษรเจริญทัศน์ 2525
- รววิทย์ วสันตรากร การศึกษาของไทย โรงพิมพ์สารมวลชน 2519
- Grolier.- The New Book of Knowledge Volume.19
 Grolier Inc., New York, 1966.